

NIEPRAWDA (189) sb f

W pisowni łącznej (172), w rozłącznej (17).

e jasne, pierwsze a pochylone (w tym 2 r. błędne znakowanie), końcowe jasne (w tym 3 r. błędne znakowanie).

sg N nieprawda (61). ◇ G nieprawdy (40). ◇ D nieprawdzie (1). ◇ A nieprawdę (51). ◇ I nieprawdą (21). ◇ L nieprawdzie (10). ◇ pl D nieprawd(o)m (1). ◇ A nieprawdy (2). ◇ G sg a. A pl nieprawdy (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVII w.

1. To, co sprzeczne ze stanem faktycznym lub czymś przeświadczeniem; kłamstwo; mendacium Mącz, Vulg, Modrz; non veritas Vulg, Modrz; non verum Mącz; cavillatio, fallaciloquentia, falsitas, falsum, tralatitium, vanitas Cn (178) : A tho czo zeznał aby wyedzyala okradzyezi yego ze nyeprawda LibMal 1547/125v; KromRozm I F, Fv, N3v; Gdzie obłudni ludzie powiedaią iż ze wżyftkiego ferca miłuią/ Ale nieprawda MurzHist Qv; Iefli Pánná Márya ieft żywotem/ tedy to nieprawdą/ co fyn Boży fam o sobie mowi. Iam ieft żywoth. KrowObr 165, 74, 104v, 105v, 114v, 155 [7 r.] (23); Leop Ier 28/15; OrzList b3; RejZwierz 81; OrzRozm N2v; Mącz 422a; OrzQuin N4; RejAp 79v; á przeto náfz Dworzánin niechay zániecha tych prawdziwych powieści/ kthore podobne są do nieprawdy GórnDworz N6; bo tám ten wiek/ thák ieft dáleki od náfzego/ iż [...] niemáfz tego człowieká/ kthoryby Kronikará w nieprawdzie wythknął/ á ináčzey niż on piŕze/ rzecz pokazał. GórnDworz Z6, N6, Aa3v, Ee4; A ia ták powiadam/ iż ia zá káždą nieprawdę wzrufzę pomŕtę ŕwoię/ á puŕczę miecz y głod ná ty fáłfzywe Proroki/ y ná ty wżytki ktorzy fie dáli wwieść zá kłamliwą powieŕcią ich. RejPos 188v; iż infzey krzywdy by naobciężliwŕzey Inádniey káždy ŕcírpyeć moŕze/ thylko nieprawdą tá nigdy ápelláciey żadney do odłóŕzenia roku nie miewa. RejPos 251v; KuczKat a2; Bo to sobie máią pletliwi ludzie zá przyŕluge/ iż czo ná kogo chocia y nieprawdą wymyflą á powiedzą. RejZwierz [78²]; Piękny to zwyczaj ŕtárfzy nam oddáli/ By o nieprawdę w gęby fie pláfkáli. RejZwierz 216; Lepiey iż prawdą obrážíŕz/ Niŕz pochlebŕstwem wżytko ŕkážíŕz Sam fie w nieprawdę záwiedzieŕz Drugie⁸⁰ w złą myŕl przywiedzieŕz. RejZwierz 232, 5v, 77v, 82v marg, 231, Bbb5; WujJud 15v; CzechRozm 146v; KochPs 7, 84; NiemObr 53; co teŕz ná końcu tych kfiáŕzek połóŕono znaydzieŕz/ ná pokazanie potwarzy/ ktorą ná wżyftko chrzeŕŕijánŕstwo/ á nawięcey ná ono ŕwięte Miáłto kłáda/ y ná okazanie nieprawdy/ ktorą chęci ludzkie od tego to miáłtá odtrácią ReszPrz 26; Máią [Luteranowie] [...] ŕpoŕobnoŕć wielką do nieprawdy ReszPrz 65; KochSob 62; ZbylPrzyg A3v.

nieprawda około czego (1): ktory [cesarz] ácz wtym nie praw/ iż vchá dawał chytrym złym ludziom [aryjanom]: wżákŕze nieprawdą ich około náuki/ niczym ŕię nie pomazał SkarŻyw 389.

nieprawda o kim (1): k temu zdáłoby fie to/ iż Archánioł ktory opowiedział pánnie poczęcie iego/ nie prawdę o Bogu powiedział CzechRozm 163v.

nieprawda czyja [w tym: pron poss (3), G pron (1), ai poss (1)] (5): WujJud 235, 245v; SkarŻyw 389; CzechEp 361; Chwaliłem iey niegodné chwały obyczáie/ Więć mi teŕz má nieprawdę fáłfzem dŕiŕ oddáie. KochFr 64.

W połączeniach szeregowych (7): RejWiz 174; OrzQuin Cv; iż ludzie/ nieprawdą/ pochlebŕstwem/ y dziwnemi/ nieprzyŕtoinemi drogámi ŕtárią fie o to/ áby do nich [panów] w łáfkę przyŕzli GórnDworz Ee7; bo [czart] s prawdą nic nie vmie/ ále záwŕzdy kráŕzy á zábiega iákoby fáłfzem á nieprawdą/

á potwarzá winił śprawiedliwego *RejPos* 23; w drugim kráiu gdzie lie kozerá zámnoży [...] To iuż też co lie s tego zámnaża ia o tym mowić niechcę bo czálem muśi być potrołze y nieprawdy/ y márney vtráty/ y z onego niewyfpánia bládey á zápuchłey twarzy/ y nieczudney flawy. *RejZwierc* 16v; *WujJud* A6, 243v.

W przeciwstawieniach: »prawda (38), sprawiedliwie ... nieprawda« (39): *BierEz* M2v; *RejKup* Yv, y5; Bo prawdy yednoštáyna rzecz yeft álbo powyesc. Nyeprawdá yedná z drugá owlfem lámá z sobá fy nyezgadza. *KromRozm I* G, D2, N2v; Kácirzowye ku prawdzye/ nyeprawdy przymieffawáyá. *KromRozm III* L5 marg, B6; *GroicPorz* x4; Iefli tho prawdá/ iáko wy powiedacie/ iz Pánná Márya/ iefth zbáwicielká/ tedyc tho nieprawda/ co Duch Święty nápifał o Synu Bożym *KrowObr* 165, 47, 52v, 131v, 157 [2 r.], 182v; Bo iz íam [Bóg] wieczna prawdá/ prawdę też rad widzi/ A wymyflácz z nieprawdą káždy lie záfwtodzi. *RejWiz* 181v, 55v, 62v; *RejZwierz* 24; *RejPos* 23v, 283v; ktora [logika] też nie vczy iedno wykrętnych flówek/ iákoby s prawdy nieprawdę vczynić/ á prawdę z nieprawdy *RejZwierc* 13v, 83v, 90v, 259v; *WujJud* A6; *CzechEp* *3v [2 r.], 182, 292, 361; gdy práwi zeznam śprawiedliwie/ tylko mi grofz dádzą/ á gdy nie práwdę zeznam/ dádzą mi kopę. *GórnRozm* F; ták powiedam iz fubtelności práwney [...] pewnie niepotrzebá/ bo prawdę łatwie powiedzieć/ á gdzie fubtelność ieft/ tám fię nie prawdy nieco záfadza. *GórnRozm* Gv; Tenże rozum człowieczy powieda o prawdzie/ który y o nieprawdzie: á prawdá bydż nie mogláby/ by nie było kłámftwá *GórnTroas* [3], 44; *SarnStat* 710; *GosłCast* 18.

Zwroty: »nieprawdę, nieprawdy (G sg a. A pl) mowić (a. mawiać); nieprawdę powiedzieć (a. powiadać)« = *mentiri Vulg, Mącz; non verum dicere Mącz, Modrz, proferre mendacium Vulg* [szyk zmienny] (14:2;9): Nieprawdę mowyc cieŃki záfwe grzech. *SeklKat* M3; *LibMal* 1548/142v; *KromRozm I* B2v; *LubPs* O3v; *GroicPorz* x4; iz fkoro dziecię mále potznie blegotác/ naprzod lámo od liebie náutzy lie nieprawdy mowić. *KrowObr* 157; Świádek wierny nie fkláma: ále fáłeczny fwiádek/ powie nieprawdę. *Leop Prov* 14/5, 3.Reg 3/22, *Prov* 6/19, 14/25, ZZ; *OrzList* dv; *RejZwierz* 24; *BielKron* 450v; Emoriar si non vera dixero, Day bych zdechl yefli nie prawdę mówię. *Mącz* 232d, 216c; *GórnDworz* Ee4; *RejPosWiecz*³ 96v; y z tákowych kłámftw żártownych/ ludzie się nieprawdy mowic zwyczáia *KuczbKat* 340; *WujJudConf* 64v; *CzechRozm* 163v, 170, 265; *ModrzBaz* 61; *GórnTroas* 44.

»nieprawdą świat skryślic« (1): Onić to Poetowie á popi zmyflili Ktorzy práwie nieprawdą wfytek fwiát fkryflili. *RejWiz* 21v.

»nieprawdę zadawać; nieprawda zadana, się zadaje« = *non veritas obiecta Modrz* [szyk zmienny] (12;2;1): *MurzHist* Q4; I nie zádaway mi nieprawdy/ ábym ia to miał z miŃtrzá Dijablá pífác/ gdyż ci oto iáwne fwiádectwá przed otzy kładę. *KrowObr* 9; *OrzQuin* Cv; *CzechRozm* 78v, 133v, 144, 265v; *ModrzBaz* 60v [2 r.]; Co mi też zádáie y ftrouie zádáiac mi nie prawdę żeby nie miało być miáłteczko ono do ktorego Lot z Sodomy vciekl Zoár ábo Zohár názwáne/ ále Segor. *CzechEp* 68, 158, 179; A komuż tu profzę nieprawdę zádawáia/ nam czyli Bogu? *NiemObr* 98; *ReszPrz* 49; *WujNT* 338.

»nieprawdę zmyślać; nieprawda zmyślona« (1;1): Ná to ták odpowiedam/ iz to ieft od oycá Dijablá/ fáłz y nieprawdá fmyfloná/ y od flug ie⁸⁰ podaná. *KrowObr* 223; Ołtrzeyfzy nád náołtrzoná Brzytwę ięzyk twoy/ pilnuie Nieprawdę zmyślać ízaloná/ Y ná dobre potwarz knuie. *SzarzRyt* A4.

»zostać w nieprawdzie« = *zostać kłamcą* [szyk zmienny] (3): *KrowObr* 19; Cżás przychodzi/ ia pieniędzy niemam/ á przeto vmrzeć wołę/ niż zołtác w nieprawdzie. *GórnDworz* T6; ia się o trzidziesci pǎlmow łtaram [...] (trzidziesci mowię i zdawnimi bych zas wnieprawdzie niezostal) *KochList nlb* 2.

Wyrażenia: »duch nieprawdy« (1): Iż Pan Bog wiáry w fercá ludzkie niedáie s pátrzenia/ ále tylko s fluchánia fłowá łwego. Abowiem nieprzywiázal ducha prawdy do Bálwanow/ ále Duchá nieprawdy. *KrowObr* 113v.

»nieprawda heretycka« (1): Pifanie iego [...] ácz iest wedle onych czáfów w łowiech nie dworne/ ále rzeczy wielkich y głębokich/ y ná zburzenie nieprawdy Heretyckiey pełne. *SkarŻyw* 201.

peryfr. »wszelakiej nieprawdy przedniejszy mistrz« = *Luter* (1): Tám dopiero walki/ háńby/ tám fromocenia/ łáiánia/ bluźnierłwa [...] iákich lię káždy náczytác y náłłuchác może/ miedzy tym włzelákiey nieprawdy przednieylzym Miłtrze^m/ y vcźniámi iego. *ReszPrz* 61.

bibl. »czart ociec nieprawdy« (1): Przeciw temu brony, pyekyelne/ to yełt czárt ocyec nyeprawdy ze włłzyłtká chytrócyá/ mocá/ y załtęmpy łwemi nyeprzemože (*marg*) Mat. 16. Ioan 8. (–) [*cum loquitur mendacium [...] quia mendax est et pater eius Vulg Ioann 8/44*]. *KromRozm II* tv.

»słowo nieprawdy« = *zarzut kłamstwa* (1): Ale dżisieylzych czáfów/ y ci ktorzi fáłłz mowią y ktorzi wiedząc że ináčzey iest/ drugich kłámłtwu włzy náklániáią/ ták ciężko słowem nieprawdy bywáią obrázeni [*verbo mendacii offenduntur*]/ iákoby śmiertelná ránę podięli *ModrzBaz* 60v.

Szeregi: »błęd i nieprawda« (1): Abowim prawdy prołta rzecz yełt/ wedlug przypowyelci: Ale błęd y nyeprawdá łłowki pyęknemi [...] w ferce łye wkráda. *KromRozm I* N2v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»fáłsz i (a) nieprawda« [szyk 7:3] (10): *KromRozm I* D2; *LubPs* O3v; *KrowObr* 223; *RejPosWiecz*³ 96v; Myć tedy Kanonu *Miffae*, [...] przeciwko wálzym nieprawdam y fáłłzom nie przywodźimy *WujJud* 235; Acźkolwiek więc półpolicie ledá plotki zmyśláią o rozności nieprawdy á fáłłzu [*non veritatis et falsitatis*] zádánego *ModrzBaz* 60v, 61 [2 r.]; *SkarJedn* 46; nietylko grzech, ále y bluźnierłwo wielkie iest, nádáremno brác Imię Boże: á prawdą wieczną nieprawdy y fáłłzu podpiárác. *SarnStat* 710. [*Ponadto to połączeniach szeregowych 2 r.*]

»nieprawda i kacerstwo« [szyk 1:1] (2): Abowiem co wy nieprawdą y kácerłtwem zowiecie/ tho iest prawdá/ y łwięta rzetz *KrowObr* 131v; *GrzegRóżn* D3v.

»kłámstwo i (a) nieprawda« (2): Bo gdy kłámłtwo dla tego kłámłtwem y nieprawdą iest/ iż ie przeciwko myłłi y rozumowi mowimy (*marg*) MENdacium, quasi contra mentem dictum. (–) *KuczbKat* 290; *SkarKazSej* 706a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»nieprawda albo łeź« (1): Bo tą przedmowá fercá tych/ ktorym bywa nieprawdá álbo łeź zádána [*quibus res aliter se habere, quam ipsi dixissent, exponitur*]/ bywáią od gniewu nieiáko odwrocone. *ModrzBaz* 60v.

»nieprawda albo obłudność« (1): Duch S. kárnołci álbo náuki chroni łye nyeprazy [!] álbo obłudnołci [*Spiritus enim sanctus disciplinae effugiet fictum Vulg Sap 1/5*]. *KromRozm I* B3v.

»omyłność i nieprawda« (1): Y náciágnęli ięzyk łwoj/ rownie iáko łuk omyłności y nieprawdy [*arcum mendacii et non veritatis*] *Leop Ier* 9/3.

»pochlebstwo a nieprawda; pochlebstwo z nieprawdą« [szyk 3:1] (2;2): Bo tá cześć co z nieprawdy á s pochlebstwá roście/ Rownie by Sroká Wronie klániálá sie proście. *RejWiz* 55v, 77v; *RejZwierc* 81; Godnieyfyby był sam wrzucenia w morze/ który pochlebstwem á nieprawdą szkárádzi żywoty czyie *RejZwierc* 49v. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»nieprawda, potwarz« (1): POwiedałz tefz/ iż tho ielt nieprawdą/ potwarz. ábyście mieli ludziom proftym bronić krwi Páná Kryfthufowey. *KrowObr* 199v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»(bądź to) prawda abo (bądź, a, i) nieprawda; prawda z nieprawdą« (4;2): á białeygłowie [...] o ktorey raz thá fláwá rofpufty/ á bezwftydu głośno wynidzie/ bądź to prawdą/ ábo nieprawdą/ iuz tá niebogá zówdy w thym rofole zoftác muśi. *GórnDworz* T8; *RejZwierc* B3, B3v, 215v, 231; *GórnRozm* N3. [Ponadto w przeciwstawieniach 38 r.]

»nieprawda a wymysły« (1): *RejAp* 67v cf *W przen.*

W przen (7) : Bo pochlebstwo z nieprawdą tuż zá nimi chodzą/ A fwiętą fprawiedliwość márníe zewfzład gładzą [lege: głodzą]. *RejWiz* 77v; *Leop Ier* 9/3; Ano trudno poftawką/ nieprawdę fárbować/ Bo gdzye gorzko/ tám zówzdy/ trudniey ocukrowác. *RejZwierc* 133v, A6v; A toć ielt on grunt á on kámieñ węgíelny/ ná którym ielt ten prawdziwy kościoł iego fundowány/ [...] nie ten który ielt z nieprawdy á z wymyfłow ludzkich zlepiony/ z opoki á s piałku *RejAp* 67v; *RejZwierc* 82v; Chcąc tedy ludzie tym mocniey powiązác/ ze trzech fałzow iednę nieprawdę fkręcił *ReszPrz* 38.

2. *To, co sprzeczne z prawością, sprawiedliwością* (11) : Kto sám od siebie mowi/ włáfné chwály fífuká/ ale który fífuká/ tego który go poślál/ ielt práwdziwy/ anij iedné nieprawdy w niém nie [*hic verax est et iniustitia in eo non est Vulg Ioann* 7/18]. *OpecŻyw* 66v; Bo bédziefzli sie ciągnął nád ftanik poczćiwy fwoy/ ołtrzegay potym áby sie około ciebie nieprawdą nie zámnożyłá. Bo táki iuz muśi iednemu dáć á drugiemu wziác/ et *mille modis* muśi przyczyn fzukác/ gdzye wzyąc tu wziác *RejZwierc* 25v.

W połączeniach szeregowych (3): *RejJóz* F6v; A iákoż tu włáfnie tákiego kto może człowiekiem dobrym zwác?gdzye sie do tego przymieszác muśi y nieprawdy/ y niecnoty/ y wżego niepobożeńftwá. *RejZwierc* 63v, 96.

W przeciwstawieniach: »cnota, prawda, wiara ... nieprawda« (3): Niemátay fama zła żono Dawno twoy fals obaczono. Bo malo wtem ftanie wyary A nieprawdzie niemaż myary. *RejKup* L; Iż Pan Kryftus thylko sam ielt prawdą/ á wfzyfcy ludzie nieprawdą. *KrowObr* B; *RejZwierc* 51.

Szeregi: »fałsz a nieprawda; fałsz z nieprawdą« (1;1): *RejWiz* 188v; *RejZwierc* 51 cf *W przen.*

»niesprawiedliwość i nieprawda« (1): *SkarKaz*)(3 cf *W przen.*

W przen (4) : Rádá sie penuria w tym gniaźdzye zálągnie. S tego zálíę nafienia fáłlz z nieprawdą roście *RejWiz* 188v; kthokolwiek fwięthą prawdę á cnotę weźmie przed się/ iżci zówzdy gorą iáko fokoł látác muśi/ á zówzdy sie wżem dobrym obłowić muśi. A fáłlz/ á nieprawda zówzdy ponuro á nísko nád ziemią iáko puftołká włoczyc sie muśi/ tylko motyle á chrząszcze łápáiąc. *RejZwierc* 51; O Iesus cóć ta rzecz turbatyi vczyniela [...] iuz prawi postaremu Rufianowie będą panowali anieprawda będzie rzędzilá [!]. *ActReg* 100; Nie máłz doftátych iágod/ máło poćiechy: łákomftwo/ hárdóć/ łapieftwo/ zdrádá/ nieftátek wfzytkich opánował: niesprawiedliwość y nieprawdą gorę wzięła *SkarKaz*)(3.

Synonimy: **1.** *błąd, fałsz, kłamanie, kłamstwo, leż, łgarstwo, łyczka, matactwo, obłudność, omylność;*
2. *fałsz, fałszywość, niecnota, niepobożeństwo, nieprawość, niesprawiedliwość, obłuda, obłudność, przewrotność.*

Cf **PRAWDA**

AK